

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

ОРОБЕЦЬ КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

кандидат юридичних наук, доцент,

асистент кафедри кримінально-правової політики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(Україна, м. Харків)

**ЩОДО ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ЯК
ПРЕДМЕТА ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ**

1. Обов'язковою ознакою низки кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень) є їх предмет, який являє собою військове майно. Військове майно суттєво позначається на ступені суспільної небезпечності відповідних діянь, дозволяє розмежувати суміжні військові кримінальні правопорушення між собою, а також військові і загальнокримінальні правопорушення. Актуальність проблематики військового майна зумовлена тим, що в умовах воєнного стану створюються умови для поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням установленого порядку користування військовим майном і його збереження, які набувають особливої небезпечності. Юридичним відображенням останньої є закріплення у статтях розділу XIX Особливої частини Кримінального кодексу (в подальшому – КК) України умов воєнного стану як особливо кваліфікуючої ознаки умисних військових кримінальних

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

правопорушень (ч. 4 ст. 410 КК України – особливо тяжкий злочин, ч. 4 ст. 411 КК – тяжкий злочин).

2. У загальному розумінні предметом кримінального правопорушення найчастіше визнаються будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов’язує наявність у діянні особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення; рідше предметом також можуть бути інші явища об’єктивної дійсності (нематеріальні блага, інформація, енергія, матеріальні цінності тощо) [1, с. 786]. До речей матеріального світу належить і військове майно. КК України хоча і вживає цей термін, однак не містить визначення поняття військового майна, через що для з’ясування його змісту й ознак слід звернутися до спеціальних нормативно-правових актів.

3. Законодавча дефініція поняття військового майна, що повинна враховуватися при кваліфікації кримінальних правопорушень, закріплена у ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1075-XIV [2]. За цим визначенням військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. До військового майна віднесені будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне,

Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

Звідси випливає, що військове майно є особливим різновидом майна і може характеризуватися як загальними ознаками, притаманними майну в цілому, так і спеціальними ознаками, в яких відтворюються властивості предметів, що належать до військового майна.

4. До загальних ознак військового майна слід віднести ознаки такі ознаки, як фізична, економічна, соціальна та юридична [1, с. 783]. Фізична ознака характеризує можливість безпосереднього (за допомогою органів чуття людини) та (або) опосередкованого (за допомогою спеціальних технічних засобів) сприйняття відповідних предметів у просторі, їх здатність бути знищеними, видозміненими, переміщеними тощо. Наприклад, при вчиненні кримінального правопорушення зброя може бути незаконно вилучена, передана третім особам, перероблена, споруда – незаконно знищена тощо. Економічна ознака визначає матеріальну цінність, вартість військового майна. Відповідно, внаслідок деструктивного впливу на таке майно (зіпсування, втрата, знищення, незаконне обернення винним на свою користь або на користь третіх осіб тощо) завжди заподіюється шкода, що має матеріальний (майновий) характер, яку можна обчислити у грошовому еквіваленті. Соціальна ознака полягає в тому, що у виготовлення військового майна вкладається людська праця, воно відіграє певну соціальну роль у сфері суспільних відносин, що складаються при несенні (проходженні) спеціальними

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

суб'єктами військової служби. Юридична ознака визначає те, що військове майно як вид державного майна є чужим для суб'єкта, який не має ні дійсного, ні уявного права вчиняти ті діяння щодо предмета, які він вчиняє.

5. Шляхом виокремлення спеціальних ознак статична констатація загальних ознак предмета кримінального правопорушення перетворюється у розуміння предмета в динаміці, тобто в тих суспільних відносинах, де він відіграє певну роль та виконує відповідні функції [3, с. 79]. До спеціальних ознак військового майна, через які воно включається до сфери суспільних відносин, що забезпечують дотримання встановленого порядку несення або проходження військової служби, пропонуємо відносити його призначення, правовий режим користування та збереження, а щодо деяких різновидів – також підвищену небезпечність [4, с. 187].

Призначенням військового майна слід вважати забезпечення нормальної діяльності військових частин, закладів, установ та організацій Збройних Сил України. Військове майно в цілому має задовольняти матеріально-технічні потреби військових частин, що ж стосується окремих предметів, то вони можуть мати як власне військове (озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси), так і інше (культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне тощо) цільове призначення.

Користування військовим майном відбувається не на розсуд володільця, а на відповідній підставі, у встановленому порядку і лише за цільовим та функціональним

Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

призначенням. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» майно набуває статусу військового з моменту надходження майна до Збройних Сил України і закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України на праві оперативного управління. Поняття «право оперативного управління» у самому Законі не розкривається. Натомість воно визначається Господарським кодексом (далі – ГК) України як речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених цим Кодексом та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом); власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням (ч.ч. 1, 2 ст. 137 ГК) [5]. Проблема полягає в тому, що у ГК України йдеться про право оперативного управління майном, закріпленим за суб'єктами господарювання, тому відповідні положення поширюються лише на військові частини, заклади, установи та організації Збройних Сил України, які підпадають під ознаки суб'єкта господарювання [6, с. 149]. Отже, на наш погляд, уточнене визначення поняття «право

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

оперативного управління військовим майном» має бути надано у спеціальних нормативно-правових актах, які регулюють правовий режим військового майна, а не у господарському законодавстві.

Обов'язок збереження закріпленого за військовою частиною військового майна з дотриманням спеціальних вимог покладається на військовослужбовців за абз. 6 ст. 11 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [7], п. 13 Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах [8].

Предметом деяких військових кримінальних правопорушень є не будь-яке військове майно, а лише предмети, які становлять підвищену небезпеку. Прикладом може бути порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, – ст. 414 КК України; кримінальні правопорушення проти порядку експлуатації військової техніки, предмети яких мають військове призначення (військова техніка – бойові, спеціальні чи транспортні машини, літальні апарати, кораблі тощо) – ст.ст. 415-417 КК України;

6. З урахуванням наведених вище спеціальних ознак пропонуємо таке розуміння військового майна як предмета військових кримінальних правопорушень: це речі матеріального світу, які являють собою вид державного майна, закріплюються за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України на праві оперативного управління та тимчасово надаються

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

військовослужбовцям і деяким іншим особам для використання у встановленому порядку за цільовим призначенням – для забезпечення нормальної діяльності військових частин, закладів, установ та організацій Збройних Сил України – з дотриманням спеціальних вимог щодо збереження.

Список використаних джерел:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. Харків : Право, 2017. 1064 с.

2. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1075-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text> (дата звернення: 25.01.2024).

3. Дзюба Ю. П. Деякі методологічні аспекти дослідження предмета злочину. Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф., 15 трав. 2009 р. / [редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.) та ін.]. Харків : Право, 2009. С. 77-82.

4. Оrobeць К. М. Проблеми розмежування кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном і його збереження та суміжних кримінальних правопорушень. Наука і техніка сьогодні. 2023. № 12(26). С. 182-194. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/7020/7060> (дата звернення: 25.01.2024).

*Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників
правоохоронних органів в умовах воєнного стану»*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

26 січня 2024 року

(Україна, м. Харків)

5. Господарський кодекс України : Закон України 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 05.01.2024).

6. Щербина В. С. Правовий режим майна у Збройних Силах України. Приватне право і підприємництво. 2012. № 11. С. 148-153. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2012/11/38.pdf> (дата звернення: 05.01.2024).

7. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 05.01.2024).

8. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.01.2024).